

Những ngày gần đây, nhiều tờ báo trong nước loan tin Việt Nam đứng thứ 12 trong “bảng xếp hạng chất lượng trường học toàn cầu” của Tổ chức Hợp tác và Phát triển kinh tế (OECD). Phỏng vấn các chuyên gia giáo dục trái chiều, người thì hoan hô vui mừng, người thì hoài nghi phê phán, người thì chê ngậm miệng trên môi. Song, có một câu hỏi cần đặt ra: OECD có thực hiện một bảng xếp hạng, tiếng Anh thường gọi là *ranking* hay *league table*, như vậy hay không?

Theo quan sát, cách gọi tên “bảng xếp hạng” có vẻ như xuất phát từ bài báo *“Asia tops biggest global school rankings”*

[\[i\]](#)
của Sean Coughlan đăng trên *BBC News* ngày 13/05/2015 (và có thể vài tờ báo khác). Trong đoạn video kèm theo bài báo, BBC đã dùng biểu tượng có tên gọi *Global Education Rankings* (Bảng xếp hạng giáo dục toàn cầu) như Hình 1. Đồng thời, tác giả thường xuyên dùng từ *school rankings* hay *league table*, theo cho người đọc trong ngữ cảnh này là một “bảng xếp hạng” thông thường như *Times Higher Education*, QS hay Đại học Giao thông Thượng Hải đã thực hiện ở bậc đại học. Bài báo có lồng ghép video đưa vào bài thuyết trình của ông Andreas Schleicher, Giám đốc Ban Giáo dục và Kỹ năng của OECD, trình bày tại Luân Đôn ngày 11/05/2015. Bài thuyết trình này là phần tóm tắt nội dung quan trọng nhất trong tập báo cáo “*Universal Basic Skills: What Countries Stand to Gain*”

[\[ii\]](#)
của hai tác giả Eric A. Hanushek và Ludger Woessmann, do OECD công bố chính thức sau đó hai ngày.

Hình 1. “Bảng xếp hạng giáo dục toàn cầu” trong bản tin của BBC.

Điều đáng nói là, trong các bản thuyết trình liên toàn văn tập báo cáo kể trên, OECD không hề dùng tên gọi *Global Education Rankings* hay khái niệm *league table* để nói đến các kết quả khảo cứu của mình. Chỉ có hai khái niệm

ranking

(xếp hạng học sinh) và

school leaders

(các nhà cầm đầu và chủ tịch hội đồng trường) là có xuất hiện vài lần trong toàn văn báo cáo, nhưng hoàn toàn không có nghĩa hay mục đích xác định rằng đây là một “bảng xếp hạng” như đã nói ở trên.

Ranking

xuất hiện có thể y 12 lần trong toàn bộ 110 trang văn bản, chỉ nhằm nói đến việc sắp xếp kết quả đánh giá theo thứ tự cao-thấp để giải thích các vấn đề liên quan.

School leaders

xuất hiện trong cùng 6 lần, chỉ để nói đến các nước có kết quả kém tra cứu học sinh cao nhất nhằm rút ra các bài học kinh nghiệm tốt. Cả hai khái niệm này hoàn toàn không xuất hiện trong bất cứ một câu đề mục nào của tập báo cáo, từ tên chương đến các mục và tiêu mục, từ “bằng xếp hạng” không phải là mục đích dù chỉ là một phần việc như một câu cuối của cuốn này.

Có người vì vậy, cũng theo một ý trong bản tin BBC, rằng “bằng xếp hạng” này chỉ để OECD công bố chính thức *World Education Forum* (WEF – Diễn đàn Giáo dục Toàn cầu) tại Hàn Quốc từ 19 đến 22/05/2015. Điều đáng chú ý là, trong một cuộc thi dù chỉ cho vui, không ai đi tìm từ công khai tên những người tham gia cuộc thi trước khi công bố chính thức kết quả; với một tờ chỉ có tên như OECD, điều đó lại càng khó tin! Những quan trọng hơn, bản giải thích tóm tắt nội dung trình bày của OECD tại WEF

[\[i\]](#)

cũng hoàn toàn không đề cập gì đến câu chuyện “bằng xếp hạng”.

Vậy, nếu OECD không lập “bằng xếp hạng”, thì các kết quả khảo sát, đánh giá, phân tích, từng học nói trên dùng để làm gì? Nếu chỉ xét riêng tập báo cáo với “kỹ năng của bốn phạm vi” kết trên, OECD mong muốn sẽ dùng kết quả của hai chương trình kiểm tra năng lực toán và khoa học của học sinh phạm vi quốc tế, gồm nhiều nước tham gia qua nhiều đợt, để phân tích và so sánh các mối liên quan có thể có giữa kết quả kiểm tra với các yếu tố kinh tế-xã hội và môi trường gia.

Đó là Chương trình Đánh giá Học sinh Quốc tế (PISA)[\[iv\]](#) của OECD và chương trình Nghiên cứu Xu hướng Toán học và Khoa học Quốc tế (TIMSS)

[\[v\]](#)

của Hiệp hội Đánh giá Thành tựu Giáo dục Quốc tế (IEA). PISA là chương trình đánh giá năng lực toán, khoa học và đọc hiểu của học sinh 15 tuổi (cuối lớp 9, đầu lớp 10), diễn ra ba năm một lần; đợt 2012 có 34 quốc gia thành viên OECD và 31 quốc gia hay vùng kinh tế mới tác của PISA tham gia. TIMSS là chương trình đánh giá năng lực toán và khoa học của học sinh tiểu học lớp 4 và lớp 8, diễn ra bốn năm một lần; đợt 2011 có 63 quốc gia tham gia, trong đó có 16 quốc gia không tham gia PISA, và 28 quốc gia tham gia cả hai chương trình.

Bằng những lập luận và phân tích của mình, hai tác giả Hanushek và Woessmann đã lập ra một bảng so sánh “Năng lực bình quân qua các bài kiểm tra thành tích học sinh quốc tế” (Hình 2). Trong bảng này, 5 vị trí đầu thu được với các nước châu Á, riêng Việt Nam đứng thứ 12. Có lẽ đây là câu số đầu BBC đưa ra tên gọi *Global Education Rankings* hay *global school league table* rồi

nhu u t báo trong n c d ch l i là “B ng x p h ng giáo d c toàn c u” hay “B ng x p h ng tr ng h c toàn c u”. V i OECD, đây qu th t là m t “n i oan Th Kính”!

FIGURE 4.1 AVERAGE PERFORMANCE ON INTERNATIONAL STUDENT ACHIEVEMENT TESTS

* See notes at the end of this chapter.

Notes: Average score on international student achievement tests. Average of mathematics and science. PISA participants: PISA 2012 scores; (non-PISA) participants: based on 8th-grade TIMSS 2011 micro data, transformed to PISA scale. See Annex B and Table B.1 for details.

Hình 2. Năng l c bình quân qua các bài ki m tra thành tích h c sinh qu c t

Đến đây, cần phải xác quyết rằng, không hề tồn tại một cái gì là “bằng xấp xỉ” giữa giáo dục toàn cầu” do OECD đưa ra. Vì thế, trung, mọi phép phân tích và phê bình phải dựa trên hai chiều hướng trình đánh giá nêu trên, dù vậy một mặt học thuật còn rất nhiều điều bàn luận, điều dùng để phê phán những luận điểm chính mà các chuyên gia của OECD trình bày bao gồm: 1. Năng lực giáo dục thấp đến mức chi phí cao; 2. Chất lượng giáo dục không mang nhiên nhiên chi phí và hiệu quả tài nguyên (đầu vào); 3. Thu nhập cao không mang lại lợi ích cho chất lượng giáo dục thấp; 4. Lĩnh vực kỹ năng cần có thể giúp tăng trưởng toàn diện hơn; 5. Chất lượng cao và công bằng là những mục tiêu hàng đầu trong chính sách giáo dục năm 2015... Với một niềm tin rằng, mọi quốc gia cần phải đảm bảo cho mọi công dân có được một nền tảng vững chắc về kiến thức trong các lĩnh vực chuyên môn then chốt, giúp phát triển các kỹ năng cần và phải quát hết duy sáng tạo, óc phê phán, làm việc phê bình, làm công sự rèn luyện tính cách cá nhân, tình yêu thương, lòng hiếu học, tinh thần dũng cảm và vượt khó. Nhưng một mặt tiêu chí thì thì mà bất cứ quốc gia nào cũng muốn theo đuổi: liên tục đổi mới, vượt qua khủng hoảng, phát triển bền vững.

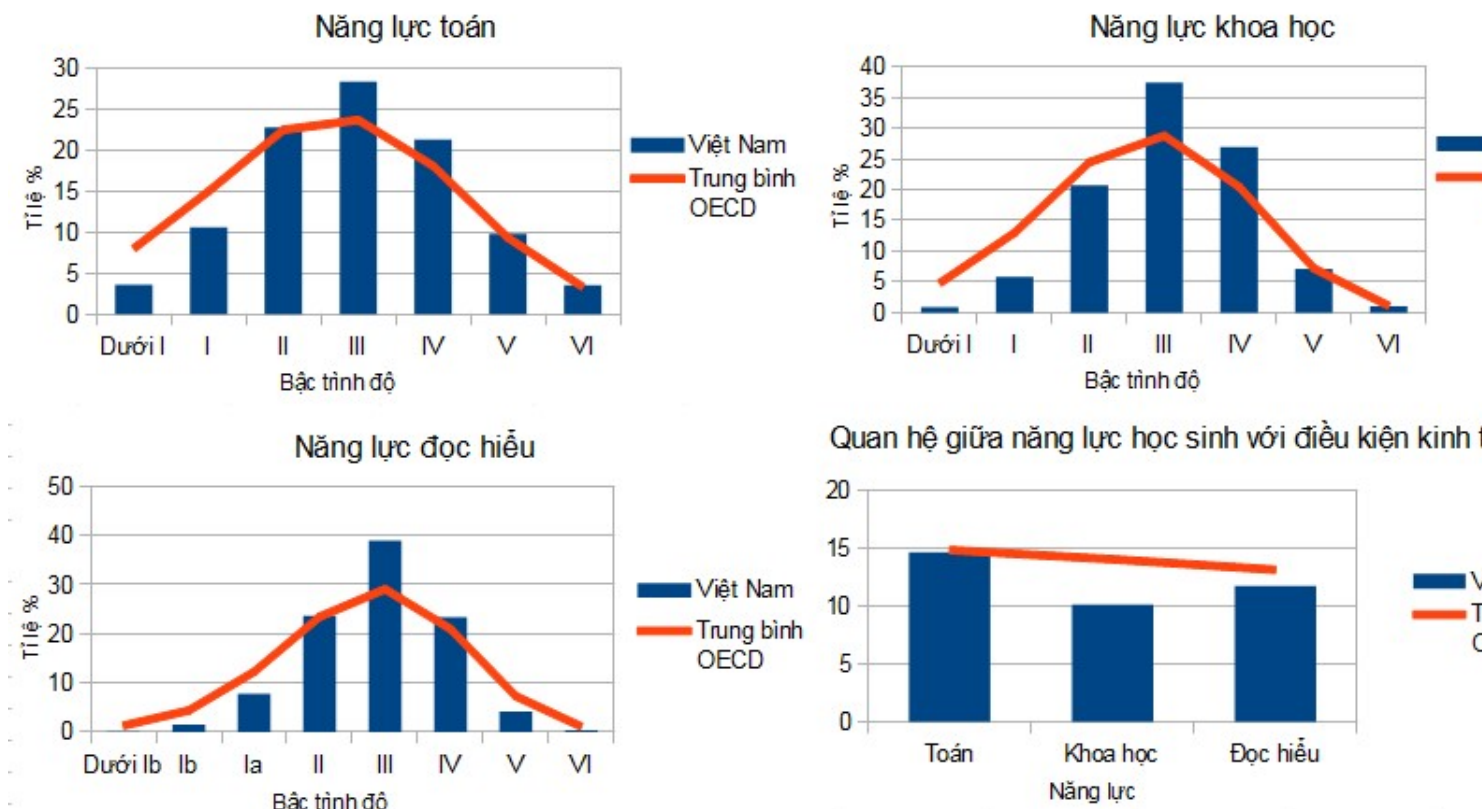
Ngoài ra, cũng cần phải nói thêm rằng, chính các tác giả tập báo cáo trên và OECD/PISA không hề cho rằng chất lượng giáo dục hay nền kinh tế chỉ phụ thuộc vào hai yếu tố năng lực toán và khoa học, dù rằng để hiểu dùng để phân tích là lý do tập kết quả kiểm tra hai môn này. Cũng thế, trang 12, ông Schleicher đã khẳng định rằng “báo cáo này chỉ tập trung vào hai môn xem xét tác động kinh tế của kiến thức và kỹ năng toán và khoa học, đến giờ vì đây là những yếu tố có thể đo lường được và dễ tin cậy và nên được ưu tiên cao xuyên suốt nhiều quốc gia và nền văn hóa. Những kỹ năng quan trọng khác được bỏ qua và do vậy có thể nói rằng tác động kinh tế của kỹ năng [học sinh] trong báo cáo này được đánh giá thấp hơn thực tế. Điều đó cũng cho thấy thời gian 2030 sẽ cần phải mở rộng hơn nữa phạm vi phạm vi giá trị kỹ năng [học sinh], bao gồm cả các phạm vi di sản văn hóa, xã hội và xúc cảm thích hợp với tương lai của mỗi cá nhân và xã hội loài người. Đó chính là một mặt ưu tiên hàng đầu của PISA.”

Do Việt Nam không tham gia TIMSS nên thực ra trong câu chuyện này chúng ta chỉ nên quan tâm đến kết quả PISA 2012, đã công bố khá lâu^[vi]. Như đã nói, có nhiều ý kiến trái chiều về phạm vi pháp khoa học của PISA, nhưng không thể phủ nhận rằng đây là một nguồn dữ liệu thu thập loại phong phú nhất, được xây dựng một cách chặt chẽ, có hệ thống và đáng tin cậy không phải là gì. Điều đó có thể giúp các nhà chức trách mỗi quốc gia có cái nhìn rõ ràng về mặt số phạm vi di sản văn hóa trong giáo dục của nước mình, làm cơ sở hoạch định những chính sách phát triển phù hợp cho tương lai. Điều đáng quan tâm trong kết quả PISA không phải là thực trạng học môn, mà là kết quả tổng thể của mỗi nước so với trung bình của các nước OECD là thế nào, điểm điểm kết quả đánh giá theo thời gian ra sao, điều đó có quan hệ gì với các yếu tố kinh tế, xã hội liên đới hay không (những nguồn lực đầu tư cho giáo dục, môi trường học tập học, vai trò của giáo viên, năng lực học tập, điều kiện kinh tế gia đình, giới tính của học sinh, v.v.)

Đến với câu chuyện giáo dục của chúng ta, hãy bắt đầu ngay niềm phấn khích của một trò chơi

xếp thành, dĩ nhiên có thể xem là bất khả trong giới hạn thu hẹp, vì giáo dục là một quá trình nhiều mặt, phụ thuộc vào nhiều yếu tố phức tạp, không thể quy giản vào một chỉ số kích duy nhất nào đó để rồi phân cao thấp một cách tùy tiện. Nhưng cái gì, cũng không nên quá đề cao, tự mình làm, nghi ngờ, phán xét, chê bai... khi chúng ta thấy rõ cách thức triển khai, thu thập và phân tích kết quả của “thiên hạ”. Dĩ nhiên chúng ta cần làm, đó là hãy tận tâm, tìm hiểu kỹ lưỡng các kết quả và những phân tích, lập luận nêu ra trong các báo cáo của OECD/PISA, để hiểu mình và hiểu người. Bởi mình đang theo dõi ở đâu trên thế giới này thì mình mong biết được cách hành động cho sáng suốt và thích hợp.

Đến đây, xét kết quả kiểm tra ba môn toán, khoa học và đọc hiểu, phần điểm trung bình của khối OECD phân phối tương ứng để chúng ta theo dõi công cụ, trong khi đó, phần điểm của Việt Nam lại có chân hóp và đỉnh cao hơn. Phần lớn học sinh Việt Nam tham gia kiểm tra PISA 2012 rơi vào các nhóm có trình độ trung bình và khá. Nhìn vào các biểu đồ Hình 3 (dựa trên trích từ kết quả PISA 2012), ta có thể thấy rằng tỷ lệ học sinh đạt trình độ cao (các bậc 5, 6) của Việt Nam chỉ ở mức tương ứng thấp (toán và khoa học) hoặc thấp hơn (đọc hiểu) so với trung bình toàn khối OECD. Hơn một ví dụ khác: năng lực toán của học sinh Việt Nam không thay đổi nhiều theo điều kiện kinh tế xã hội và ngang với mức trung bình khối OECD, trong khi năng lực khoa học và đọc hiểu thì thấp hơn thấy rõ. Nhưng cái gì, tỷ lệ học sinh vượt khó, tức những em có hoàn cảnh khó khăn nhưng đạt kết quả tốt trong học tập, lại cao hơn gấp đôi so với toàn khối OECD.

Hình 3. Năng lực học sinh Việt Nam so với trung bình chung toàn khối OECD

Với bộ dữ liệu đầu số cũng như vai trò thân cận của mình, OECD/PISA chỉ có thể tập trung vào những vấn đề vĩ mô, toàn cầu. Còn với những điểm liên quan đến Việt Nam, các chuyên gia quốc tế chỉ đưa số liệu ra vấn đề rồi để ngỏ chứ không thể đi sâu hơn đến mặt kết luận chân xác. Mặt khác, chúng ta đã có bao giờ xây dựng được một chương trình nghiên cứu chặt chẽ, triển khai đúng bố, phân tích bài bản, với một lượng dữ liệu khổng lồ đang được cung cấp công khai và hoàn toàn miễn phí như PISA chưa? Mặt khác, trong các công trình nghiên cứu kể trên có những điểm có thể còn chưa hợp lý, chưa chặt chẽ trong phương pháp, cách tiếp cận, triển khai, thu thập hay phân tích dữ liệu, rồi kết luận những cuộc nghiên cứu khác ngay từ thời điểm đầu tiên bị sai, bổ sung cho hoàn thiện. Liệu có ai khác tốt hơn là chính chúng ta phải làm việc đó, thay vì nhận rằng với những con số thật đáng cao thấp sai lệch nên chốt vấn đề, hay ngược lại thì sao nếu không phải câu chuyện của mình?

[Bài đã được đăng với cùng tựa đề: *Tia Sáng*, ngày 21/05/2015, < <http://tiasang.com.vn/-giao-duc/oecd-pisa-va-cau-chuyen-giao-duc-cua-chung-ta-8676>

>]

[i] Tạm dịch: “Châu Á đang đầu tư bằng xấp xỉ hai lần mức trung bình của toàn cầu vào nhân lực”, truy cập tại <http://www.bbc.com/news/business-32608772>

[ii] Tạm dịch: “Kỹ năng cơ bản phổ quát: Hành trang cho quốc gia vững bền”, truy cập tại: <http://www.oecd.org/edu/universal-basic-skills-9789264234833-en.htm>

[iii] Ngày làm việc thứ ba, phiên song song thứ 10, truy cập tại: <http://en.unesco.org/world-education-forum-2015/day-3>

[iv] <http://www.oecd.org/pisa/>

[v] <http://www.timss.org/>

[vi] <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>

{jgototop}/{/jgototop}